

Het buikgevoel van Congolese schilders.

“Pepsodent!” riep de man, een tube tandpasta in de hand. Ik zag hem onlangs door de smalle steegjes van een buitenwijk in Kinshasa dwalen. Hij hield de hand naast de mond, en riep het in alle richtingen, “Pepsodent!” Zijn lokroep kreeg gehoor. Een wat beduimelde man kwam het huis uit, en liep naar de leurder toe. Hij gaf hem wat geld, hield zijn tandenborstel voor zich uit, en de leurder legde er een streepje tandpasta op.

Zo gaat dat in Kinshasa. Geld voor het geheel is er al lang niet meer. Men koopt een kwartje tomaat, een handjevol houtskool, een streepje tandpasta. De meeste Kinois, zoals men de inwoners van Kinshasa noemt, moeten het stellen zonder vast salaris. Ze krabben elke dag opnieuw iets bij elkaar, links en rechts. Kinois zijn altijd onderweg, op zoek naar de dagelijkse maaltijd. Leven wordt improviseren. De meeste gezinnen eten één keer per dag, zo ergens in de late namiddag, wanneer de zengende hitte afneemt. “Mboka ya nzala,” noemen de Congolezen hun land, het land van de honger.

Dit is de context waarin de populaire schilders werken. Maakt niet uit of de namen ronken als Chéri-Benga, Chéri-Cherin, Sim Simaro en Botalatala, ook deze grote meesters vervoegen de Kinois in hun dagelijkse queeste naar een maaltijd. Ze laten zich inspireren door wat ze om zich heen zien en zetten dit op doek. Honger, hoe kan het anders, is een wederkerend thema, maar ook hekskinderen, hangjongeren en straatmadeliefjes. Eender welk onderwerp ze brengen, ze doen het met humor, dat slikt beter. Het resultaat van hun uitspattingen zetten ze te drogen op straat voor hun atelier. Daar komt volk op af, zo een informeel expositietje, lui die onderweg zijn van punt A naar B in de hoop de maaltijd bijeen te scharen. Ze herkennen zichzelf in een doek en houden even halt. Er ontspint zich commentaar en gepalaver. Tamtam, elke dag opnieuw, de schilders als de lokale gazet, het internetforum. De peintres populaires geven weer wat in Kinshasa leeft, en het laat geen Kinois onberoerd.

Ook het feestgedruis, de befaamde ambiance, zetten ze vaak op canvas, want ook dat is Kinshasa. Kijk naar het werk van Sam-llus dat de affiche van “Kin moto na Anvers” siert, het is zo uit het Congolese leven gegrepen. In Kinshasa hoef je de ambiance niet op te zoeken, ze komt naar je toe. Overmaatse luidsprekers schallen muziek op je af, de terrasjes zitten vol, bierflessen op de plastic tafels, openlijk geflirt. Hoe weinig middelen er ook zijn, uiterlijk vertoon kost niets. Je zit de hele avond met een leeg biertje voor je, dat ziet niemand. Maar je hoort er wel bij.

Ook de artistes populaires eindigen de dag met een pint, en ze doen het in groot ornaat. Noblesse oblige. De schijn hoog

houden, daar draait het om, de grandeur van het métier in de verf zetten. Buitenshuis lukt dat aardig, thuis net iets minder. Ik kom vaak bij de schilders aan huis, en het valt me telkens weer op hoe sober ze wonen, de leefruimte krap, het meubilair pover, de elektriciteitsrekening onbetaald. Op het perceel van Chéri-Cherin staat een verroeste Mercedes, een cadeautje dat ie zichzelf deed na een succesvolle expo in Europa. De wagen staat vooral stil, Chéri-Cherin heeft al jaren geen geld meer voor benzine. Maar de wagen staat er wel. En iedereen ziet het.

De kunstenaars maken niet alleen schilderijen waarvan ze de inhoud zelf inkleuren, even vaak beschilderen ze – op aanvraag van een klant – spandoeken, T-shirts en publicitaire affiches. Het helpt om rond te komen. Heel soms bestelt een voorname Kinois een portret, van zichzelf, uiteraard.

Maar de belangrijkste broodheren zijn blank; een occasionele bezoeker, een journalist op missie, een verdwaalde toerist,... kunstminnaars. Zij hebben het vaak niet zo begrepen op deze bijkomstige bestellingen, de T-shirts en de spandoeken. Een artiest schildert uit het diepste binnenste, menen ze te weten, uit een drang tot creëren, en hij heeft lak aan commercie. Ze zijn verbaasd wanneer een kloon van het doek dat ze het jaar voordien kochten, op het trottoir te koop staat. Een doek hoort enig en uniek te zijn, wars van wet van vraag en aanbod. Echte kunst, zo willen ze dat, ontstaat vanuit een buikgevoel.

Andere kopers begrijpen de strijd die het dagdagelijkse leven in Kinshasa is, en ze maken er handig gebruik van. Ze pingelen ongenadig af, wetende dat de artiest ten lange leste door de knieën zal gaan. Zonder gêne kopen ze een doek voor een habbekrats, luttel zakgeld dat de waarde van het canvas en de verf net overstijgt. September in het bijzonder is een vruchtbare tijd voor de gehaaide handelaar, want die maand is de geldnood dwingend. In september zal de schilder de minerval moeten ophoesten, het schoolgeld voor kind, neef en nicht, een ronde som die hij rechtstreeks aan de leerkracht geeft, aan wie de staat al jaren verzuimt een loon te betalen.

Ludo Renders en Jan Putteneers, de bezielers van deze tentoonstelling, hebben de context waarin de Congolese schilders werken, goed begrepen. Ze haalden kunstenaars Nanga Bienvenu Ngufu, JP Mika en Chéri-Benga naar hier, en hebben naar hun verhalen geluisterd. Ze ijveren voor een eerlijke prijs. Ze weten, honger zit in de buik.

Kristien Geenen

Brussel, 5 september 2011